

SONADES D'EIVISSA I FORMENTERA A L'ESCOLA



CHUSMI TUR PÉREZ
ANTONI MARÍ MARÍ, TIRURIT
JOSEP CARDONA SERAPIO



Consell Insular
d'Eivissa i Formentera
Conselleria de Patrimoni

La Llei 1/2001, de 19 de març, de cultura popular i tradicional en el seu article quart atribueix tant al Govern de les Illes Balears com als consells insulars, en el marc de les seues competències, la responsabilitat d'establir els programes d'investigació adients per aconseguir que tots els béns etnològics, tant els que es conserven vius en l'actualitat com els que han desaparegut, han de ser objecte de protecció, foment, estudi i documentació, i s'han de plantejar mesures concretes per recuperar els que estiguin en perill de desaparició.

Atès el marc legal d'una banda, i de l'altra l'interès històric, musical i sentimental de la música tradicional d'Eivissa i Formentera la Conselleria de Patrimoni Històric del Consell Insular d'Eivissa i Formentera, i en concret l'Arxiu d'imatge i so han considerat que calia sumar esforços i col·laborar amb el Centre de Professorat d'Eivissa i Formentera de la Direcció General d'Ordenació, Innovació i Formació del Professorat de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears patrocinant l'edició d'aquest treball portat a terme pels professors Chusmi Tur, Antoni Marí i Josep Cardona.

Aquestos tres professors han realitzat una important tasca d'estudi de la música tradicional, amb recollida de dades i gravacions de sonades originals. Però el seu objectiu primordial era, no només recollir aquestes sonades, sinó donar-les a conèixer als escolars pitiusos i oferir-los un camí alternatiu per tal que, cada un, amb els seus mitjans, la pugui practicar i, en definitiva, estimar-la.

La proposta didàctica que ens presenten Chusmi Tur, Antoni Marí i Josep Cardona és excepcional. D'una banda un llibret explicatiu que recull les partitures de setze sonades tradicionals, adaptades a instruments musicals més a l'abast dels nostres infants: flauta dolça, guitarra... i, d'altra banda dos CD d'audicions; el primer recull les sonades amb els instruments originals i el segon és la seua proposta didàctica d'aquestes sonades amb instruments moderns.

Desitjam que l'esforç d'ambdues institucions es tradueixi en un millor coneixement de la música tradicional pitiusa per part dels nostres escolars, que aprenguin a fer-la sonar amb els instruments que tenguin al seu abast i després, si és el seu desig, que perfeccionin els seus coneixements amb els bons mestres sonadors que encara tenim, amb els instruments musicals tradicionals que també cal conèixer i estimar i entre tots preservar per a les futures generacions.

Joan Marí Tur
Conseller de Patrimoni
Consell Insular d'Eivissa i Formentera



Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura

Direcció General d'Ordenació, Innovació i Formació del Professorat



Servei de Formació Permanent del Professorat
Centre de Professorat d'Eivissa i Formentera
Illes Balears

Índex

Índex	p. 7
Introducció	p. 8
Orientacions didàctiques	p. 8
Curiositats musicals	p. 9
Agraïments / Bibliografia / Fonts orals	p. 10
Recull de cançons	p. 11
Sa plana des Cepellar	p. 13
Sa nineta	p. 15
Es Figueral	p. 17
Oh, Maria que guapa estàs!	p. 19
Sonada de flaüta i tambor	p. 21
Sa bamba	p. 23
Es trenquet de n'Esquerrer	p. 25
Sa calera	p. 27
Es ball moro	p. 29
S'atracxa Xinxorros	p. 31
Al cel	p. 33
Sonada d'en Micolau	p. 35
Dalt des puig d'en Francolí	p. 37
Sonada d'en Micolau 2	p. 39
Es jugaroll	p. 41
S'agustinera	p. 43
Annex	p. 45
Instruccions d'ús	p. 47
Sa bamba	p. 49
Oh, Maria que guapa estàs!	p. 51
Sa calera	p. 53

Introducció

Bona part de la música tradicional d'Eivissa i Formentera és encara avui un misteri per a molta gent tot i la gran quantitat d'estudis que se n'han fet. Opinions de tot tipus, investigacions amb certa rigorositat i articles fets per diversos autors fan conèixer el gran interès que desperta tot allò relacionat d'una manera o altra amb la música tradicional pitiüsa.

És precisament per aquesta raó que els autors d'aquest treball han iniciat aquest projecte de recollida, enregistrament i transcripció d'una sèrie de sonades de la música popular eivissenca interpretada amb **la flaüta (de tres forats) i el tambor**.

L'ampliació del repertori de recursos didàctics de l'aula de música, així com facilitar a l'alumnat i al professorat –i a tota aquella persona interessada– una eina de treball diari dins l'aula, és l'objectiu principal d'aquest projecte, a més d'ajudar-nos a conèixer i estimar una mica més la música de les nostres illes.

Què hem fet?

1. Recollida d'informació (bibliografia, partitures, entrevistes, etc.)
2. Treball de camp:
 - Contacte amb sonadors de diferents colles d'Eivissa.
 - Entrevista als sonadors i enregistrament de les seves sonades (CD 1).
3. Selecció i transcripció de les sonades en la tonalitat més adequada per a tocar amb la flauta dolça (amb les mínimes alteracions).
4. Proposta d'acompanyament harmònic: hem fet la recerca d'un acompanyament el més senzill possible. Són acords inspirats en la música popular eivissenca.
5. Enregistrament del CD 2, interpretant les partitures extretes de les sonades del CD 1 amb la flauta dolça (soprano), guitarra i castanyoles o tambor.

Orientacions didàctiques

Disposar d'aquest dossier de cançons i dels dos CD d'audicions ens permet un treball múltiple dins l'aula:

- Fomentar la lectura musical seguint les audicions.
- Ampliar la tècnica de la flauta dolça amb noves posicions.
- Utilitzar un repertori extret de la música popular de les nostres illes.
- Afegir-hi acompanyaments rítmics i melòdics amb altres instruments de l'aula com ara: xilòfons, metal·lòfons, carrillons, timbals, claves, caixa xinesa, etc.
- Escoltar els CD d'audicions en qualsevol ocasió apropiada (mentre els alumnes realitzen altres tasques, festes escolars, etc.).

La representació final de les partitures, amb abundància de figures rítmiques negres i corxeres i la poca presència de semicorxeres, està orientada a facilitar la lectura musical a un hipotètic alumne de tercer cicle d'Educació Primària i ESO.

L'aprenentatge de les melodies es durà a terme de forma pausada i compàs a compàs, solucionant dubtes de posicions a la flauta. Una vegada ja surtin les cançons, es pot incrementar la velocitat d'interpretació fins aconseguir la velocitat real de la sonada.

Curiositats musicals

- Es poden distingir tres tipologies de sonades:
 - Sonades de ball o per ballar (la llarga, la curta, ses nou rodades).
 - Sonades de missa (s'entrada de missa, Oh Maria que guapa estàs, s'alça Déu...)
 - Sonades d'autor (Es trenquet de n'Esquerrer, sonades d'en Micolau...)
- Hi ha una sèrie de sonades que fan referència a diferents llocs de l'illa, per exemple: Sa cale-
ra, Es Figueral, Sa plana des Cepellar...
- Les flaütes eivissenques són de construcció artesanal i aquesta factor influeix en la sonoritat de l'instrument, cosa que fa molt difícil trobar dues flaütes que sonin igual. Ho podeu comprovar escoltant les diferents flaütes que apareixen al CD 1.
Cada artesà disposa de les seves pròpies eines, manera de fer-les, de brodar-les o pintar-les.
- D'algunes sonades se'n desconeix el nom encara que se'n sap qui és l'autor. Dins el CD 1 tro-
bam exemples d'aquest fet (sonades 7, 12, i 14).
- Cada sonada és interpretada de diferent manera segons el sonador, trobam petites variacions i diferents adornaments entre ells, per la qual cosa a l'hora d'escollir una sonada per transcriure'n la partitura, hem valorat sempre la més indicada per a la posterior interpretació amb la flauta dolça.
- Les melodies que es toquen amb la flaüta i el tambor reben el nom de sonades o gaites.
- A les partitures no apareixen símbols d'expressió (piano, forte, mezzoforte...). Prenent la flaü-
ta pagesa com a punt de referència, la intensitat de volum varia per a canviar de nota, però no per fer un so més fort o més fluix. Així doncs, nosaltres les hem transcrit i tocat tal com surten, amb el volum natural dels instruments.
- La gaita "*S'atraca Xinxorros*" també es coneix amb el nom "*Atraca Mallorca*", antic vaixell de trans-
port entre Eivissa i Mallorca. Com a curiositat d'aquesta sonada podriem dir que era una de les cançons que solien cantar els "*quintos*" quan marxaven d'Eivissa. N'hem pogut recollir la lletra original:

*“Los cumplidos son de oro,
los veteranos de plata,
los quintos de calderilla,
y los reclutas de hojalata. (bis)
Atraca el Xinxorro y vuelve a atracar
que son los cumplidos que van a embarcar (bis).”*

Probablement algun d'aquells homes era sonador i va treure's la melodia amb la flaüta.

- Algunes sonades presenten un model melòdic basat no en semitons sinó en quarts de to. Aquest model s'utilitza a la música índia i oriental, en general. (CD 1 pista 9).

Agraïments

Volem donar les gràcies de manera molt especial a totes les persones que han fet possible aquest treball:

- A en Toni "Planes" per convidar-nos a berenar a Sant Miquel i aclarir els primers dubtes que sorgiren en començar el treball.
- A en Miquel Serra Escandell, sonador de la Colla des Broll de Santa Eulària per una agradable tarda d'enregistrament i conversa.
- A en Toni Riera "Pou" per la seva disponibilitat i col·laboració.
- A na Sandra Cardona Costa per la seva veu a les introduccions dels CD.
- A Paco López, pel seu assessorament amb l'editor de partitures del Cubase.
- A na Silvia Torres per les seves correccions.

Bibliografia

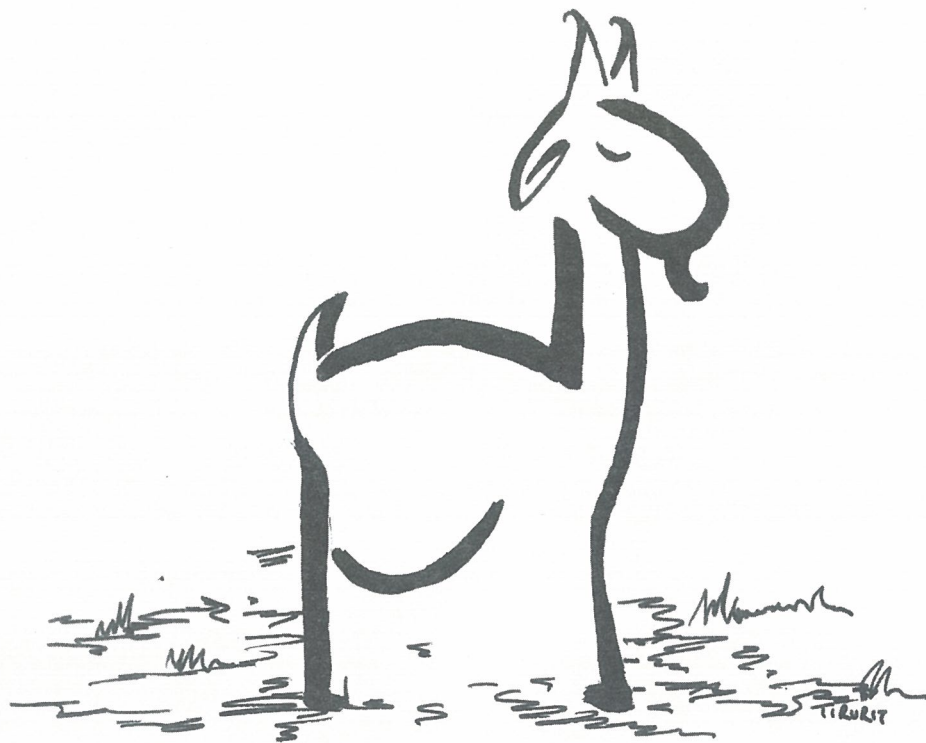
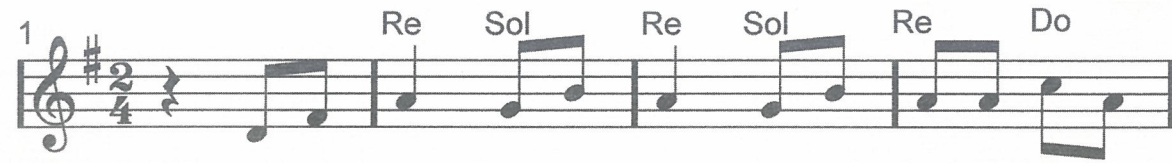
- GRUP FOLKLÒRIC DE SANT JOSEP DE SA TALAIA. *Ball pagès. Impressions Pitiüses*. Eivissa. 1986.
- SAURA, Peligros; Sansano, Virginia; Ferrer, Antoni; Cardona Serapio, Josep Maria. *Els instruments i jugarolls musicals de les Illes Pitiüses* (treball inèdit).
- III JORNADES DE CULTURA POPULAR A LES BALEARS. Formentera, 12, 13 i 14 d'octubre de 1995. Consell Insular d'Eivissa i Formentera. Eivissa 1995.
- MACABICH, Isidoro. *Historia de Ibiza*. Vol. IV. Art 84. Eivissa 1984.
- MARÍ, Isidor. *Notes sobre la música tradicional d'Eivissa i Formentera*. Institut d'Estudis Eivissencs. Eivissa 1985.
- SA COLLA DE L'HORTA DE JESÚS: XXV Aniversari. 1978-2003. Eivissa 2003.
- FEDERACIÓ DE COLLES DE BALL I CULTURA POPULAR D'EIVISSA I FORMENTERA. *I Jornades de cultura popular de les Pitiüses. Ahir. Avui. Ball pagès*. Eivissa 2001.
- MANONELLES, Antoni. *I Curs de cultura popular*. Eivissa 1998.
- www.tamborileros.com

Fonts orals

- Miquel Serra Escandell (Santa Eulària des Riu)
- Toni Riera "Pou" (Sant Antoni de Portmany)
- Toni "Planes" (Sant Miquel de Balansat).

RECULL DE CANÇONS

Sa plana des Cepellar



Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona
CD pista 2. Intèrpret: Toni Pou

Sa nineta

1 Sol Do

5 Si b Do Sol

11 Do Si b Do

15 Do

21 Fa Sol

25 Do Sol

31 Do Sol Do

35 Si b Do Sol

Do Si b Do

The musical score consists of ten staves of music in 2/4 time. The notes are marked with solfège syllables: Sol, Do, Si b, Fa, and Do. The piece includes several triplet markings and a decorative flourish on the right side.

Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CD pista 3. Intèrpret: Miquel Serra.

Es Figueral

1 Sol Do Fa

5 Sol Do Sol

9 Fa 1. Sol 2. Sol

13 Fa Do Sol

17 Sol Fa

21 Sol Do Re7 Sol

25 Fa Sol Fa

29 1. Sol 2. Sol



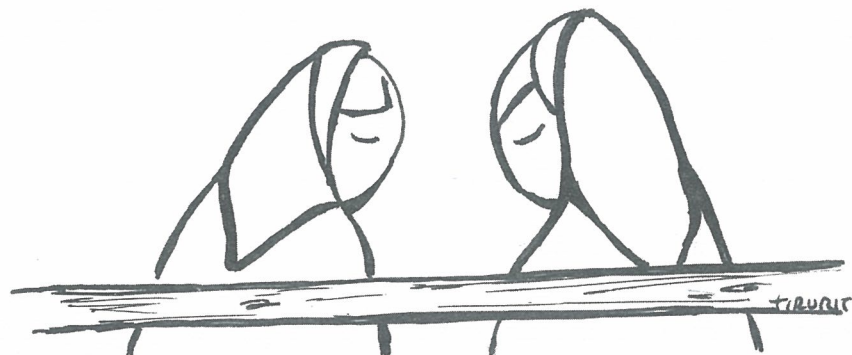
Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CD pista 4. Intèrpret: Toni Marí

Oh, Maria que guapa estàs

Musical score for the song "Oh, Maria que guapa estàs". The score is written in treble clef with a key signature of one flat (Bb) and a 3/4 time signature. The melody consists of eight staves, each starting with a measure number and a chord symbol above it. The notes are: 1. Fa (F4), Si b (Bb4), Fa (F4); 5. Do7 (D5), Fa (F4); 9. Si b (Bb4), Fa (F4); 13. Do7 (D5), Fa (F4); 17. Do7 (D5), Fa (F4), Si b (Bb4); 21. Do7 (D5), Fa (F4); 25. Do7 (D5), Fa (F4), Si b (Bb4); 29. Fa (F4).



Sonada de flauta i tambor d'Eivissa i Formentera.
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.
CD pista 5. Intèrpret: Josep Cardona

Sonada de flaüta i tambor

1 Sol Fa Sol

5 Sol Fa Sol

9 Sol Do Sol

13 Sol Do Sol

17 Sol Fa Sol

21 Sol Re 7/9 Sol

25 Sol Fa Sol

29 Sol Do Sol

33 Sol Do Sol

37 Sol Re Fa Sol

Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CD pista 6. Intèrpret: Toni Pou.

Sa bamba

1 Sol Fa

5 1. Sol 2. Sol Do Sol

9 Fa Sol Do Sol

13 Fa Sol Do Sol

17 Fa Sol Do Sol

21 Fa Sol

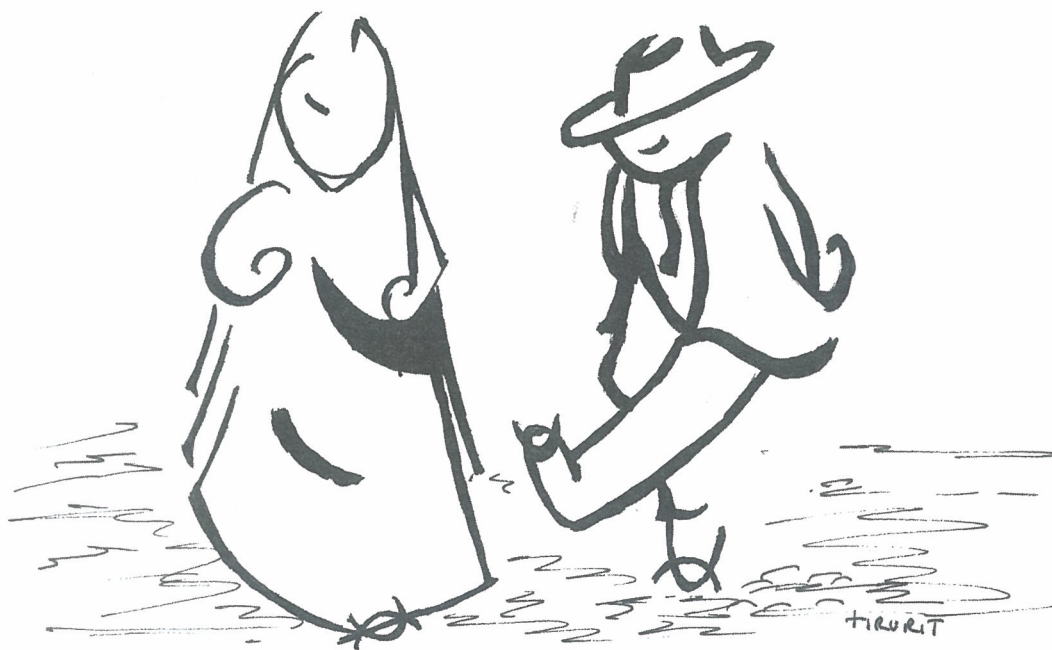


Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona

CD pista 7. Intèrpret: Miquel Serra Escandell.

Es trenquet de n'Esquerrer



Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona
CD pista 8. Intèrpret: Toni Marí.

Sa calera

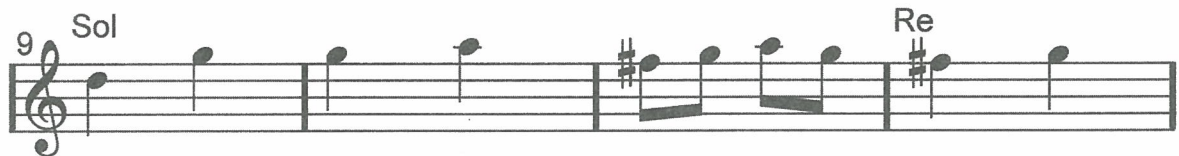


Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CD pista 9. Intèrpret: Josep Cardona.

Es ball moro



Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CDpista 10. Intèrpret: Toni Pou

S'atraca Xinxorros

1 Sol

5 Re 7 Fa

9 1. Sol 2.

13 Fa

17 1. Sol 2. Sol

da capo



Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.
CD pista 11. Intèrpret: Miquel Serra Escandell.

Al cel

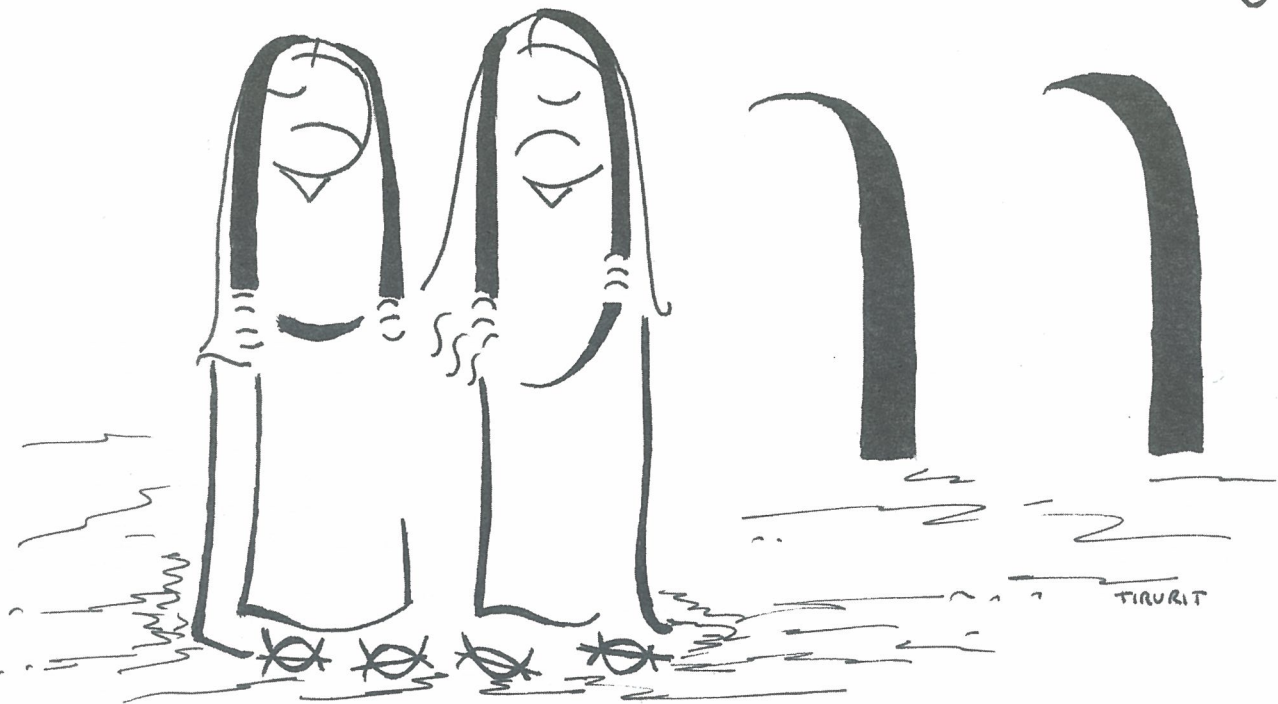
1 Do Re Sol Re7

5 Sol Re7

9 Sol Re7 Fa

13 Sol Do Sol Re7

17 Sol Do Sol Re7 Sol



Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona
CD pista 12. Intèrpret: Toni Marí.

Sonada d'en Micolau 1

1 Sol Re 7 Sol

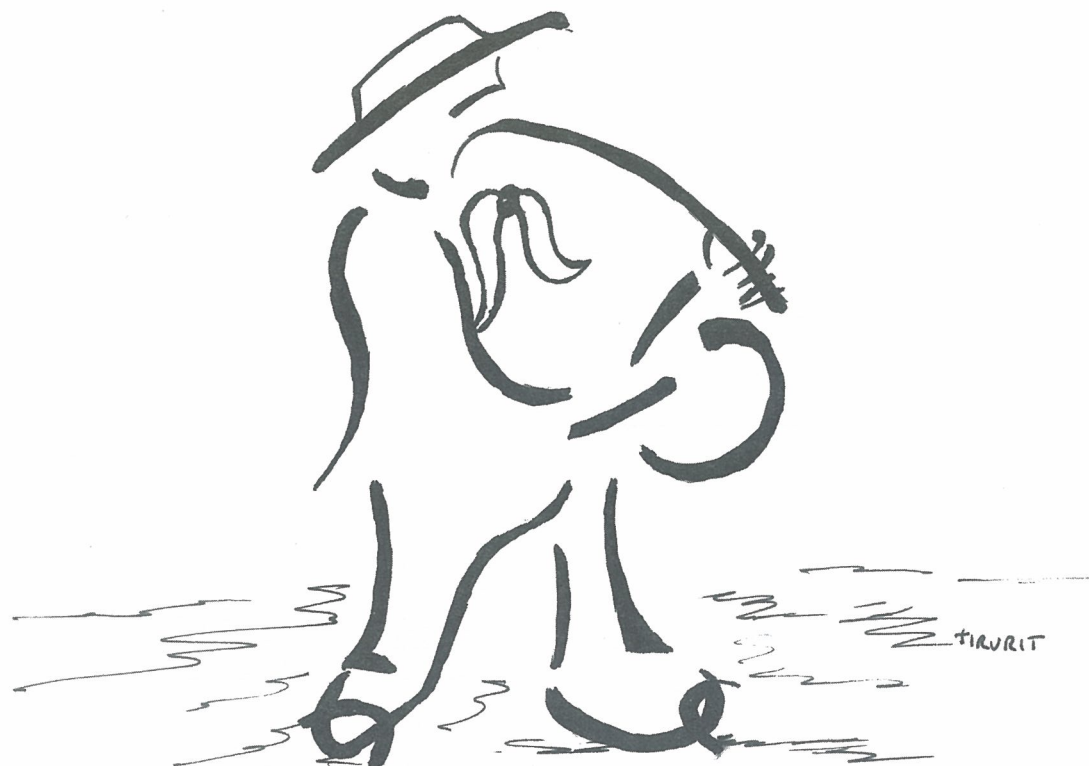
5 Sol Re 7 Sol

9 Sol 7 Do Re 7 Sol

13 Sol Re Sol

17 1. Sol 7 2. Sol

da capo



Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.
CD pista 13. Intèrpret: Miquel Serra Escandell.

Dalt des puig d'en Francolí

1 Do

5 Si b Do Si b Do Si b Do

8 Fa Do Si b

11 Do Fa Do

14 Si b Do Sol

17 Do Sol Do

20 Fa Si b Do Si b Do

Si b Do Fa Do

Si b Do

Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CD pista 14. Intèrpret: Josep Cardona.

Sonada d'en Micolau 2

1 Sol Fa Sol Fa

5 Sol Fa Sol Fa

9 Sol Do Sol Fa

13 Sol Do Sol Fa

17 Sol Do Sol Si b

21 Do Sol Do Si b

25 Fa Si b Do Sol

29 Do Si b Do Sol Do



Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

CD pista 15. Intèrpret: Toni Pou.

Es jugaroll

1 Do Sol Si b Do Sol Si b Do

5 Do Sol Si b Do Sol Si b Do

9 Do Sol Si b Do Sol Si b Do

13 Fa Sol Do

17 Fa Sol Do

21 Si b Do Si b Do

25 Si b Do Sol Si b Do

The musical score is written in a single treble clef with a 2/4 time signature. It consists of seven staves of music. The notes are primarily eighth and sixteenth notes, with some triplet markings. Solfège syllables (Do, Sol, Si b, Fa) are placed above the notes to indicate pitch. The piece concludes with a double bar line and repeat dots.



Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera
Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.
CD pista 16. Intèrpret: Josep Cardona

S'agustinera

1 Sol

5 Fa

9 Sol 1. 2.

13 Sol

17 Fa

21 Sol 1. 2. Fin

A Sol i Fin



Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flauta dolça: Chusmi Tur, Toni Marí, Josep Cardona.

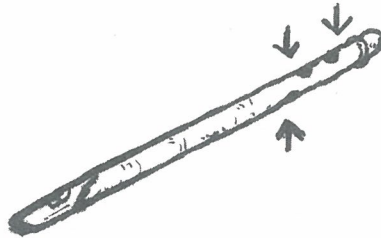
CD pista 17. Intèrpret: Josep Cardona.

ANNEX

(partitures amb posicions per a flaüta de tres forats)

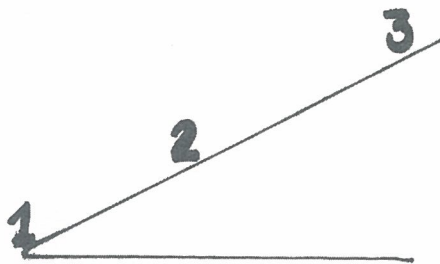
Instruccions d'ús

Posicions dels dits



- Tot obert	○ ○ ○	- Dit polze de darrere tancat	○ ○ ●
- Tot tancat	● ● ●	- Dit polze + índex tancat	○ ● ●

Els números 1, 2, 3 corresponen a la intensitat de buf que se li ha de donar a la flaüta.



Sa bamba

1

5

9

13

17

21



Sonada de flaüta d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flaüta de tres forats: Josep Cardona, Chusmi Tur, Toni Marí
CD pista 7. Intèrpret Miquel Serra

Oh, Maria que guapa estàs

1
2
3
4

5
6
7
8

9
10
11
12

13
14
15
16

17
18
19
20

21
22
23
24

25
26
27
28

29
30
31



Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.
 Adaptació per a flaüta de tres forats: Josep Cardona, Chusmi Tur, Toni Mari.
 CD pista 5. Intèrpret: Josep Cardona

Sa calera

1
002 02 002 03 002 02 02 002 02 001

5
002 02 002 03 002 02 02 001

9
01 03 002 03 002 02 02 02 02 001

13
003 03 002 03 002 02 02 002 03

17
003 03 002 03 002 02 02 02 02 001

21
002 03 002 002 02 02 02 002 03 002 002

25
001 001 01 02 01 02 001 02 001 02 01 02

29
01 02 01 03 02 02 02 02 02 03 002 002

Sonada de flaüta i tambor d'Eivissa i Formentera.

Adaptació per a flaüta de tres forats: Josep Cardona, Chusmi Tur, Toni Mari.

CD pista 9. Intèrpret: Josep Cardona.